

29.4. KLO 19.00
KESKIVIKKOSARJA¹⁵
MUSIIKKITALO

Arcangelo Corelli (1653–1713):

Triosonaatti D-duuri op. 1/12

I Grave

II Largo e puntato

III Grave

IV Allegro

HANNU VASARA *viulu*
KAISA KALLINEN *viulu*
JUKKA RAUTASALO *sello*
JOUKO LAIVUORI *cembalo*

Giovanni Battista Fontana (n. 1589–n.1630):

Sonata seconda D-duuri

HANNU VASARA *viulu*
JUKKA RAUTASALO *sello*
JOUKO LAIVUORI *urut*

Alessandro Stradella (1639–1682):

Sinfonia nro 9 a-molli

I Largo – Allegro

II Presto – Adagio

III Allegro

IV Presto

HANNU VASARA *viulu*
KAISA KALLINEN *viulu*
JUKKA RAUTASALO *sello*
JOUKO LAIVUORI *urut*

Bartolomé de Selma y Salverde (n.1595–1638 jälkeen):

Vestiva i colli

HANNU VASARA *viulu*
JUKKA RAUTASALO *gamba*
JOUKO LAIVUORI *cembalo*

Antonio Vivaldi (1678–1747):
Trionsaatti d-molli op. 1/8 RV64

I Preludio
II Corrente
III Grave
IV Giga

HANNU VASARA *viulu*
KAISA KALLINEN *viulu*
JUKKA RAUTASALO *sello*
JOUKO LAIVUORI *cembalo*

Dieterich Buxtehude (1637–1707):
Trionsaatti G-duuri BuxW 271

I Allegro
II Adagio – Allegro – Allegro – Adagio a 3
III Allegro
IV Adagio – Allegro
V Allegro

HANNU VASARA *viulu*
KAISA KALLINEN *viulu*
JUKKA RAUTASALO *gamba*
JOUKO LAIVUORI *cembalo*

Arcangelo Corelli:
Trionsaatti G-duuri op. 2/12
I Ciacona: Largo – Allegro

HANNU VASARA *viulu*
KAISA KALLINEN *viulu*
JUKKA RAUTASALO *sello*
JOUKO LAIVUORI *cembalo*

VÄLIAIKA 20 MIN

Giovanni Gabrieli (n. 1554/1557–1612):
Canzon III a 4 (Canzoni per sonare) Ch. 188

TOMAS GRICIUS *trumpetti*
JOUKO HARJANNE *trumpetti*
RICARDO PEDRARES PATIÑO *pasuuna*
LINE JOHANNESSEN *pasuuna*

Pavel Josef Vejvanovský (1633/1639–1693):
Sarabande

**MIIKKA SAARINEN &
ATSUKO SAKURAGI**
barokkitrumpetti

Andrea Gabrieli (1532/1533–1585):
Ricercar del duodecimo tuono (Madrigali e ricercari a quattro voci)

TOMAS GRICIUS *trumpetti*
JOUKO HARJANNE *trumpetti*
RICARDO PEDRARES PATIÑO *pasuuna*
LINE JOHANNESSEN *pasuuna*

Anonymus / Kremsier 1600-luku:
Duetto für 2 clarini

**MIIKKA SAARINEN &
ATSUKO SAKURAGI**
barokkitrumpetti

Eero Hämeenniemi (s. 1951):
Sonata a 4

**JÓZSEF HÁRS, SATU HUUSKONEN,
TUOMO EERIKÄINEN &
TOMMI HYYTINEN**
käyrätorvi

Giovanni Gabrieli:

Canzon prima a 5 (Canzoni e sonate) Ch. 195

TOMAS GRICIUS *trumpetti*
JOUKO HARJANNE *trumpetti*
RICARDO PEDRARES PATIÑO *pasuuna*
LINE JOHANNESSEN *pasuuna*
ANDERS EIKEFJORD HAUGE *tuuba*

Heinrich Ignaz Franz Biber:

Duetto für 2 clarini

**MIIKKA SAARINEN &
ATSUKO SAKURAGI**
barokkitrumpetti

Giovanni Gabrieli:

Canzon II a 4 (Canzoni per sonare) Ch. 187

TOMAS GRICIUS *trumpetti*
JOUKO HARJANNE *trumpetti*
RICARDO PEDRARES PATIÑO *pasuuna*
LINE JOHANNESSEN *pasuuna*

TRIOSONAATTEJA JA MUUTA KAMARIMUSIIKKIA BAROKIN KAUDELTA

Barokin aika 1600-luvun alusta suunnilleen 1700-luvun puoliväliin synnytti monia uusia teoslajeja. Kamarimusiikissa niistä tärkein oli triosonaatti, joka koostuu nimensä mukaisesti kolmesta osuudesta: kahdesta melodiaäänestä ja basso continuoista. Melodiaääniä soittavat useimmiten kaksi viulua, mutta myös muita soitimia voidaan käyttää. Basso continuoissa voi puolestaan olla vaihteleva määrä soittajia, mutta yleisimmin sitä on toteutuksessa cembalo (tai jokin muu sointusoitin) ja yksi melodiasoitin (viola da gamba, sello tai joskus fagotti). Näin triosonaatin esittäjistä on tavallisesti neljä soittajaa. Triosonaatteja sävellettiin Italiassa jo 1600-luvun alkupuolelta lähtien, mutta sen suurin mestari ja vakiinnuttaja oli **Arcangelo Corelli** (1653–1713). Hän työskenteli 1670-luvun puolivälistä lähtien pääasiassa Roomassa, jossa hän sai vaikutusvaltaisia tukijoita, mm. kruunustaan luopuneen ja katoliseksi kääntyneen Ruotsin kuningatar Kristiinan sekä merkittävänä mesenaattina tunnetun kardinaali Pietro Ottobonin.

Corellin tuotanto jäi moniin aikalaisiin verrattuna suppeaksi ja käsittää vain kuusi soitinteosten kokoelmaa sekä muutamia postuumisti julkaistuja soitinteoksia. Suurimman ryhmän muodostavat neljä vuosina 1681–1694 julkaistua triosonaattien kokoelmaa (op. 1–4), yhteensä 48 teosta. Corellin aikana triosonaatti oli jo ehtinyt haarautua kahdeksi päätyypiksi: ”sonata da chiesa” eli kirkkosonaatti rakentuu abstraktein tempomäärein varustetuista osista, kun taas ”sonata da camerassa” eli kamarisonaatissa on yleen-

sä preludi ja erilaisia tyylliteltyjä tanssiosia. Corellin triosonaatit edustavat molempia muototyyppejä.

Corellin kuningatar Kristiinalle omistaman opus 1:n 12 triosonaattia ovat ”sonata da chiesa”. Yleisimmin kirkkosonaatti on neliosainen ja asettuu muotoon hidas-nopea-hidas-nopea, mutta myös muita muotokaavoja esiintyy, ja sonaatti D-duuri (op. 1/12) rakentuu kolmesta hitaasta osasta, joita seuraa nopea, fugeerattu päätösosa. Corellin toinen triosonaattien kokoelma on puolestaan saanut määreen ”Sonate da camera”, eli sen teokset sisältävät erilaisia tanssillisia osia. Opuksen päättävä triosonaatti G-duuri (op. 2/12) on kuitenkin poikkeus, sillä se on muodoltaan yksiosainen, 30 muunnelmasta rakentuva ”Ciaccona” (chaconne).

Corellin triosonaatit olivat esikuvana, kun hänen nuorempi aikalaisensa **Antonio Vivaldi** (1678–1741) julkaisi 1705 tai mahdollisesti jo 1703 kotikaupungissaan Venetsiassa ensimmäisen sävellyskokoelmansa: 12 triosonaattia op. 1. Kaikkiaan hän sävelsi 27 triosonaattia, joista 20 on kirjoitettu suosituille kahden viulun ja basso continuo yhdistelmälle, muissa melodiasoitteina on vaihtelevasti myös mm. puhaltimia. Opus 1 koostuu kamarisonaatteista, joskin Vivaldi on niissä yhdistellyt abstrakteja ja tanssillisia osatyyppejä.

Triosonaatti levisi teoslajina joka puolelle Eurooppaa. Pohjois-Saksassa Lyypekin Mariankirkon urkurina toiminut ja parhaiten urkumusiikistaan ja kantaateistaan tunnettu tanskalaissyntyinen **Dieterich Buxtehude** (1637–1707) sävelsi niitä reilut parikymmentä. G-duuri-sonaatti kahdel-

le viululle, viola da gamballe ja cembalolle (BuxW 271) kuvastaa hänen kokeilevia lähtökohtiaan triosonaattien säveltäjänä. Teoksessa on viisi osaa, joiden sisälläkin saattaa olla erilaisia tempovyöhykkeitä. Tämä korostuu fantasiamaisessa toisessa osassa, jossa vuorottelevat ensin adagio- ja allegro-tempot, kunnes tahtilajiksi vaihtuu 12/16, minkä lisäksi normaalikäytännöstä poikkeaa sekin, että osassa ovat mukana vain I-viulu ja basso continuo. Myös jatkossa Buxtehude vaihtelee usein esittäjistöä ja antaa gamballekin itsenäisiä osuuksia.

6 Triosonaattien rinnalla sonaatteja kirjoitettiin barokin aikana myös muille kokoonpanoille. Barokin varhaista vaihetta edustaneen **Giovanni Battista Fontanan** (n. 1589–1630?) koko säilynyt tuotanto sisältyy yhteen 18 sonaatin kokoelmaan, joka julkaistiin postuumisti Venetsiassa 1641. Sonata seconda D-duuri on yksi sen kuudesta sonaatista viululle (tai sinkille) ja basso continuolle, joiden lisäksi kokoelmassa on 12 sonaattia laajemmille kokoonpanoille.

Alessandro Stradellan (1639–1682) yhdeksän sinfoniaa eivät ole ”sinfonioita” sanan nykyisessä merkityksessä vaan soittimelliselta asetelmaltaan triosonaattien kaltaisia teoksia, joista monia hän käytti oopperoidensa ja kirkollisten teostensa alkusoittoina. Stradella oli yksi aikansa suosituimmista säveltäjistä ja myös yksi barokin ajan värikkäimmistä hahmoista – laulaja ja säveltäjä, joka sotkeutui pakkomielteenomaisesti arkaluontoisiin naisseikkailuihin ja paetessaan ahdistelijoitaan vietti kiertelevää elämää mm. Bolognassa, Roomassa, Venetsiassa, Torinossa ja Genovassa. Lopulta hän sai salamurhaajat peräänsä. Ensimmäisestä murhayrityksestä 1677 hän selvisi hengissä, mutta toi-

nen yritys viisi vuotta myöhemmin koitui hänen kuolemakseen.

Espanjalainen **Bartolomé de Selma y Salaverde** (n. 1595–1638?) soitti modernin fagotin edeltäjää dulciana ja työskenteli muusikkona Keski-Euroopassa sekä Venetsiassa ja useissa ruhtinashoveissa. Hänen soitinkappaleensa Vestiva i colli luo siteen renessanssin ja barokin välille. Se perustuu Italian suuren renessanssimestarin Pierluigi Giovanni da Palestrinan vuonna 1592 julkaisemaan samannimiseen madrigaaliin, josta monet säveltäjät tekivät sittemmin omia uusversioitaan.

VASKIEN SÄHKETTÄ KULLATTUJEN HOLVIEN ALLA

Venetsian Pyhän Markuksen kirkko on yksi eurooppalaisen arkkitehtuurin merkiteoksista, mutta sen kullatulla mosaiikilla verhottujen holvien ja kupolien alla on tehty myös eurooppalaisen musiikin historiaa. Kuuluisimmaksi Markuksen kirkon musiikillisista traditioista on tullut sen maestro di cappellana toimineen alankomaalaisen Adrian Willaertin jo 1540-luvulla kehittämä monikuoroisuus (cori spezzati), jossa hän hyödynsi eri puolilla kirkkosalia olleiden kuoroparvioiden mahdollistamia tilavaikutelmia ja musiikkiin sisäänrakennettuja kaiku- ja vuorottelutehoja. Tätä traditiota jatkoivat ja kehittivät edelleen myöhemmät kirkossa toimineet musikat, heidän joukossaan venetsialaissyntyiset Andrea Gabrieli ja hänen kuuluisampi veljenpoikansa Giovanni Gabrieli.

Muut soittimet kuin urut tulivat osaksi Markuksen kirkon musiikkielämää vasta 1500-luvun jälkimmäisellä puolella. **Andrea Gabrieli** (1532/33–1585) saattoi hyödyntää tätä teoksissaan ja sävelsi paitisi erilaisia vokaaliteoksia myös puhdasta soitinmusiikkia. Neliääninen Ricercar del duodecimo tuono sisältyy postuumisti 1589 julkaistuun kokoelmaan Madrigali e ricercari a quattro voci. Teosta rikastaa jäl-

jittelevä kontrapunkti, johon otsikon sana "ricercar" viittasi 1500-luvulla.

Giovanni Gabrieli (n. 1554/57–1612) opiskeli setänsä Andrea Gabrielin johdolla ja kävi tämän tavoin saamassa oppia myös Münchenissä flaamilaismestari Orlando di Lassolta. Giovannista tuli setänsä kuoltua Markuksen kirkon pääsäveltäjä, ja hän nosti sen musiikillisen tradition huippuunsa sekä monikuoroisuuden kekseliäänä soveltajana että korostamalla aiempaa tarkemmin musiikin dynaamisia ulottuvuuksia, hiljaisten ja voimakkaampien tehojen vaihtelua.

Giovanni Gabrieli julkaisi musiikkiaan useissa kokoelmissa vuodesta 1587 lähtien. Tämän konsertin neliääniset canconat ovat usean säveltäjän teoksista koostuvasta kokoelmasta Canzoni per sonare (1608), kun taas viisiääninen canzona (Ch. 195) on Gabrielin omasta 21 teosta käsittevästä kokoelmasta Canzoni e Sonate, joka ilmestyi vasta hänen kuolemansa jälkeen 1615. Termin "canzon" juuret ovat ranskalais-flaamilaisessa renessanssin kauden "chansonissa", mutta se irtaantui teoslajina soitinmusiikin muodoksi, jolle on Gabrielin teoksissa ominaista kontrapunktiivista jäljittelyä.

MUSIIKKIA KROMĚŘÍŽIN LINNASTA

Euroopan suurten musiikkikeskusten lisäksi myös monet pienemmät paikat ovat jättäneet jälkensä eurooppalaisen musiikin historiaan. Tästä käy esimerkiksi nykyisen Tšekin tasavallan itäosassa Määrissä sijaitseva Kroměříž (saksaksi Kremsier). Kaupunki tuhoutui pahoin 30-vuotisessa sodassa, mutta ruhtinas-arkkipiispa Karl II

von Lichtenstein-Kastelkorn korjautti sen 1600-luvun jälkipuolella entistä ehommaksi ja rakensi kaupunkiin uuden linnan, josta tuli vilkkaan kulttuurielämän tyysija.

Taiteita suosinut arkkipiispa keräsi hoiviinsa suuren joukon lahjakkaita muusikoita, joista tšekkiläinen säveltäjä ja trumpettisti **Pavel Josef Vejvanovský**

(1633/39–1693) oli yksi. Hänen johdollaan arkkipiispan soittajistosta tuli yksi aikansa parhaista, ei vähiten hänen omien virtuoosisten trumpetistinkykyjensä ansiosta. Vejvanovskýn velvollisuuksiin kuului myös hovin musiikkikirjastosta huolehtiminen ja sen tärkeimpänä nuottikopistina toimiminen.

Maineikkain Kroměřížissa toimineista muusikoista oli böömiläissyntyinen **Heinrich Ignaz Franz Biber** (1644–1704), joka toimi siellä viulistina vuosina 1668–70. Kesällä 1670 hän matkusti Salzburgiin neuvottelemaan Kroměřížiin tehtävistä soitinhankinnoista mutta jäi sinne arkkipiispan käskyjä uhmaten koko loppuelämäkseen.

8 Kroměřížissa oli vahva trumpettitraditio, kiitos Vejvanovskýn johtaman trumpettiyhtyeen, mikä oli taustana monille siellä sävelletyille trumpettiteoksille. Ajan trumpettiyhtyeille tyypillisesti yksittäinen soittaja hallitsi yleensä parhaiten tietyn rekisterin, jolloin ylintä rekisteriä soittavat clarino-soittajat muodostivat oman ryhmänsä. Kroměřížin linnassa on 1600-luvulta saakka juontuva merkittävä käsikirjoituskokoelma ja musiikkiarkisto, jossa on säilynyt myös monia ajan trumpettiteoksia.

Tässä konsertissa vanhoja vaskiteoksia täydentää **Eero Hämeenniemen** (s. 1951) käyrätorvikvartetille kirjoittama Sonata a 4, joka on syntynyt alun perin Golden Horns -yhtyeen tilauksesta. Hämeenniemen mukaan se on ”musiikkia neljälle virtuoosicornistille, ja siinä on energisiä ja eloisiakin sävyjä”.

Kimmo Korhonen